

Wiesław Hudek

"Za wszystko i za wszystkich :
eschatologiczny sens kultury w
świele pism rosyjskich myślicieli
religijnych XIX–XX wieku", Władimir
Alexeev, Lublin–Nowy Jork–Lwów
2001 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 36/1, 283-285

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

zaprosił w przemówieniu inauguracyjnym jego pontyfikatu: „[...] Otwórzcie drzwi Chrystusowi [...] pozwólcie Chrystusowi mówić do człowieka” (s. 40–41).

W drugim artykule kard. Z. Grocholewski podejmuje problematykę prawodawczej działalności papieża i nosi tytuł *Juan Pablo II, legislator*⁴ (s. 43–54). Jest to relacja informacyjno-publicystyczna napisana z okazji dwudziestolecia pontyfikatu Jana Pawła II. Kardynał stwierdza, że Papież zapisze się złotymi literami w historii legislacji kościelnej, albowiem jako pierwszy papież promulgował dwa podstawowe zbiory prawne: *Kodeks prawa kanonicznego* (KPK) (1983 r. – dla Kościoła łacińskiego) i *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich* (1990 r. – dla katolickich Kościołów Wschodnich), a nadto konstytucję apostolską *Pastor bonus* (1988 r.), reformującą Kurie Rzymską. W tej sekwencji tematycznej Autor skrótowo omawia osobisty wkład papieża Jana Pawła II w opracowanie i promulgację tych dokumentów.

W ostatniej dekadzie października 1981 r. Papieska Komisja do reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego uznała schemat kodeksu za godny do przedstawienia Ojcu Świętemu. Sądono, iż papież podpisze go bez trudności. Ku zaskoczeniu członków Komisji poprosił on jednak do współpracy siedmiu specjalistów prawa kanonicznego z różnych krajów i środowisk naukowych, m.in., jak wspomniano wyżej, Autora tego artykułu⁵. Członkowie tej grupy odbyli około pięćdziesięciu posiedzeń, w tym aż 14 z Papieżem. Dowodzi to jego ogromnego poczucia odpowiedzialności i osobistego zaangażowania w tę pracę legislacyjną, jakkolwiek sam Papież uznaje, iż „[...] ten Kodeks wyraża w sobie kolegialną troskę o Kościół [...] i [...] powinien być uważany za owoc kolegialnej współpracy, który powstał z wysiłku biegłych ludzi i instytucji [...]”⁶.

Do Kościoła katolickiego należą także wierni (ok. 15 mln) różnych obrządków wschodnich – 21 Kościołów Wschodnich, zgrupowanych wokół pięciu głównych obrządków, pozostaje w pełnej łączności ze Stolicą Apostolską. Kościoły te mają m. in. swoją bogatą tradycję dyscyplinarną. Prace nad wspólnym dla tych Kościołów kodeksem prawa kanonicznego rozpoczęto już w 1935 r., ale zdołano zrehabilitować tylko kilka części takiego kodeksu. Dopiero w 1972 r. w kontekście reformy posoborowej, powołano Komisję redakcyjną, która w styczniu 1989 r. przedstawiła Papieżowi definitywny schemat. Z pomocą kilku ekspertów solidnie przestudiował on ten schemat i 18 X 1990 r. promulgował omawiany kodeks; wszedł on w życie 1 X 1991 r. Jest to kolejny przykład zaangażowanej działalności prawodawczej Papieża, któremu zależy na zachowaniu bogatej spuścizny katolickich Kościołów Wschodnich oraz na zjednoczeniu chrześcijan, do czego ten Kodeks również może się przyczynić.

Ostatnia reforma Kurii Rzymskiej jest także owocem inicjatywy legislacyjnej papieża Jana Pawła II. Autor w dużej abrewiacji eksplikuje znaczenie tej instytucji i zauważa, iż po Soborze Watykańskim II pierwszej reformy dokonał papież Paweł VI (konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae universae* – 15 VIII 1967

⁴ Artykuł ten opublikowano w języku polskim: *Jan Paweł II a prawo kanoniczne*, [w:] 20th Anniversary of the Pontificat of John Paul II – *Księga pamiątkowa obchodów XX-lecia Pontyfikatu Ojca Świętego Jana Pawła II*, Chicago 1998, s. 41–47.

⁵ Kard. Grocholewski przytacza nawet bardzo osobisty fragment rozmowy z Papieżem: „Po jednym z tych spotkań [...] Ojciec Święty wziął mnie pod rękę i powiedział mniej więcej tak: »Ja tego Kodeksu nie napisałem. Jest on owocem współpracy całego Kościoła: biskupów, uniwersytetów katolickich, kanonistów itd. Ja to muszę napisać w dekrecie promulgacyjnym«” (s. 42).

⁶ Konstytucja apostolska. *Sacrae disciplinae leges*. [w:] KPK, s. 11.

r.), nowej natomiast – Jan Paweł II (konstytucja apostolska *Pastor bonus* z 28 VI 1988 r. – weszła w życie 1 III 1989 r.)⁷. Autor należał do członków Komisji przygotowującej ostateczną wersję tekstu tego dokumentu i z autopsji mówi o osobistym zaangażowaniu Papieża w tę reformę. Celem tej reorganizacji było usprawnienie działalności Kurii Rzymskiej oraz przystosowanie jej do wymogów naszych czasów; miała także bardziej odzwierciedlać posoborową wizję Kościoła. Obecnie Kuria Rzymska obejmuje: Sekretariat Stanu, dziewięć kongregacji, trzy sądy, dwanaście rad, trzy urzędy, różne komisje o charakterze czasowym lub związane z jakimś dykasterium i dwa inne organy dotyczące osoby Ojca Świętego⁸. Papież niejednokrotnie podkreślał, że konstytucja apostolska *Pastor bonus* jest uzupełnieniem wspomnianych kodeksów i wraz z nimi tworzy współczesny *Corpus Iuris Canonici* Kościoła powszechnego.

Trzeci z tłumaczonych artykułów nosi tytuł *Los elementos específicos de la administración de la justicia en la Iglesia* (s. 55–73)⁹. Problematyka ta jest bliska sercu kard. Grocholewskiego i na różne jej aspekty wypowiadał się wielokrotnie¹⁰. Zauważa on, iż w perspektywie historycznego znaczenia kościelnego prawa procesowego i jego aktualnego stosowania w różnorodnych sytuacjach – czego nie ma w poszczególnych państwach – prawo i struktury sądowe Kościoła są stosunkowo proste, a aktywność sądownicza bardzo ograniczona. Należy to oceniać pozytywnie i jako odpowiadające naturze Kościoła. Eklezjalne organy sądowe są zdeterminowane prawem Bożym; na nim opiera się władza biskupów i papieża. Wierni mają prawo do sądowego dochodzenia i obrony przysługujących im praw (kan. 221 § 1), lecz preferuje się pozasądowe rozstrzygnięcie konfliktów (zob. np. kan. 1446 §§ 1–3), a proces jawi się jako ostateczna możliwość. Uzasadnienie takiego stanu rzeczy wynika z samej natury Kościoła i ewangelicznego pojęcia sprawiedliwości. Symptomatycznym tego przykładem jest rozwój tzw. sprawiedliwości administracyjnej w Kościele w okresie posoborowym. W 1967 r. powołano Drugą Sekcję Sygnatury Apostolskiej (najwyższy trybunał administracyjny w Kościele), ale w wyniku głębszej refleksji zrezygnowano z tworzenia lokalnych sądów administracyjnych. Dążność do pokojowego rozwiązywania konfliktów, zdaniem Autora, nie oznacza jednak osłabienia rygoru w dochodzeniu do prawdy w przypadku procesu sądowego. *Favor veritatis* ujawnia się wyraźnie w kościelnym prawie procesowym oraz w przemówieniach papieża do pracowników sądów kościelnych. Jan Paweł II nazywa prawdę: „[...] fundament, matką i prawem sprawiedliwości” (s. 66). W celu poszanowania prawdy opracowano oryginalne pojęcie „pewności moralnej”, koniecznej do tego, aby sędzia mógł wydać wyrok na korzyść strony powodowej¹¹. Z kolei kard. Grocholewski podkre-

⁷ Już wcześniej Jan Paweł II utworzył pewne nowe instytucje Kurii Rzymskiej: Papieską Radę do spraw Rodziny (1981 r.), Papieską Radę do spraw Kultury (1982 r.) Papieską Komisję [dziś Rada] dla Duszpasterstwa Służby Zdrowia (1985 r.).

⁸ Urząd Pracy Stolicy Apostolskiej i Rada Kardynałów do studiowania spraw organizacyjnych i ekonomicznych Stolicy Apostolskiej dotyczą nie tylko Kurii Rzymskiej, lecz także innych organów państwa watykańskiego (zob. s. 45).

⁹ Jest to referat wygłoszony przez Autora z okazji otrzymania doktoratu nauk prawnych *honoris causa* Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (12 X 1998 r.) i opublikowany pt. *Specyfika wymiaru sprawiedliwości w Kościele*, „Prawo Kanoniczne” 1998, XLI, nr 3/4, s. 15–27. Ukazał się również w: „Kroniki Akademii Katolickiej w Warszawie” 1998, 4, s. 43–57.

¹⁰ Zob. s. 55–56, przyp. 1.

¹¹ Problem pewności moralnej spotkał się także z krytyczną oceną, zwłaszcza w kontekście dyskusji nad *favor matrimonii* – zob. P. S t e c z k o w s k i. *Il conflitto fra foro interno e foro*

śla, iż przedmiotem kościelnego postępowania sądowego są przede wszystkim kwestie natury duchowej lub z nimi związane (s. 68), a wśród nich zdecydowana większość to sprawy o nieważność małżeństwa. Celem tych spraw jest rozstrzygnięcie prawnie wniesionej wątpliwości co do nieważności konkretnego małżeństwa – tylko małżeństwo ważne jest zgodne z wolą Bożą. Z kolei Autor podaje kilka cech charakterystycznych kanonicznego prawa procesowego. Należy do nich m.in. zasada, że sprawy dotyczące stanu osób nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej (kan. 1643). *Favor veritatis* ma znaczenie nadrzędne w relacji do „pewności prawa”. Zachodzi też możliwość rekursu do sądu administracyjnego ze strony jakiegoś organu władzy przeciwko zmianie jego decyzji przez organ hierarchicznie nadrzędny (s. 71). Autor konkluduje swoje refleksje stwierdzeniem, że prawo procesowe i wymiar sprawiedliwości w Kościele są włączone w służbę zbawienia i Misterium Kościoła, co determinuje ich specyfikę.

Omówiona publikacja wydaje się być przeznaczona dla kręgu czytelników zainteresowanych pogłębionym zrozumieniem nauczania papieskiego i tę rolę spełnia. Kanoniści są też zobligowani do wnikliwej refleksji nad nauczaniem Magisterium Kościoła i dlatego też skorzystają z tego studium. Autorytet naukowy jej Autora sam przemawia za jego poziomem.

Bronisław W. Zubert OFM

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2003, t. 36, z. 1, s. 281–283

Ks. Ireneusz Pawlak, MUZYKA LITURGICZNA PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II W ŚWIETLE DOKUMENTÓW KOŚCIOŁA, Lublin, Polihymnia 2000, 470 s.

„Muzyka liturgiczna jest niekochana”. Zdanie, które może budzić sprzeciw bądź zgodę, potwierdzone praktyką, nie jest jedynie prostą opinią wartościującą. Zdanie to stoi w wyraźnej opozycji wobec innego zapisanego przed wiekami przez św. Augustyna: „Cantare amantis est”, co można by sparafrazować: „Śpiewanie (tu: muzykowanie) jest rzeczą kochających”. Autorem tego interesującego zestawienia maksymy starożytnego teologa z poglądem na dzisiejszy stan muzyki Kościoła jest ks. prof. Ireneusz Pawlak, znany w środowisku muzyczno-liturgicznym jako teoretyk i praktyk odnowy soborowej. Od wielu lat pełni funkcję wykładowcy w Instytucie Muzykologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, kształcąc kadry nowych i młodych animatorów muzyki liturgicznej. W ramach pracy w tym Instytucie prowadzi cieszące się powodzeniem zajęcia dla miłośników chorału gregoriańskiego, ukazując jego uniwersalną wartość. „Schola Gregoriana”, jakkolwiek nie jest zespołem koncertowym (chorał gregoriański zawsze związany jest ściśle z liturgią), to jednak może się poszczycić wieloma osiągnięciami, popularyzując śpiew, który od wieków stanowił „vinculum unitatis” całego Kościoła. Ks. Pawlak jest też kompozytorem. Cenione są w Polsce je-